

Mindre bidrag

Note til en folkevise

Folkevisen om *Oluf Pant* (DgF nr. 315) fortæller, at denne efter et drikkelag på Korsør slot med sine svende en aften sent hjem søger bonden Mads Burmand i Gerlev og dér vil voldtage bondens hustru. Det lykkes bonden at slippe bort; han løber den 4 km lange vej til Antvorskov kloster, hvorunder hans gård hører, og klager sin nød for prioren, der i folkevisen kaldes Oluf Mortensen. Prioren tilkalder straks sine mænd, rider med dem til bondens gård og dræber Oluf Pant og alle hans ni følgesvende.

Peder Syv, der først (1695) trykte visen (IV nr. 86), antog, at Oluf Pant var den ansete dekan i Roskilde domkapitel, der døde 1397. Omtrent på denne tid fandtes der i Antvorskov kloster en prior ved navn Oluf Mortensen (nævnt 1387, død før 20. april 1390), men Peder Syv gætter på grundlag af en gammel slægtbog, at der er tale om en senere prior, Jep (Jakob) Mortensen af slægten Jernskæg (d. 1491).

Erik Pontoppidan omtaler episoden (Ann.eccl.Dan.II (1744). 230f.) som en historisk tildragelse, som han henfører til året 1387. Og han broderer lidt videre på historien og fortæller, at en lensmand på Korsør slot Olaus Pant i 1387 gav nogle gårde til Roskilde domkirke, og det var »keyne freivillige Gabes«, men arvingernes bod for overfaldet i Mads Burmands gård.

Suhm fremhævede (Historie af Danmark XIV (1828). 427f.), at det var utænkeligt, at dekanen i Roskilde domkapitel skulle sidde og drikke sig en rus til med soldater på Korsør slot.

Axel Olrik (DgF V,2(1890). 397f.) daterer folkevisen til omkring 1475 og antager, at en historisk – sikkert en samtidig – begivenhed har været emnet. Den prior, der er tale om, skulle da – som også Peder Syv antog – være Jep (Jakob) Mortensen (Jernskæg).

Også *H. Grøner-Nielsen* (Danske Folkeviser II. Historiske Viser (1927). 271) fremhæver visens unge alder. Visen findes i hss. fra omkring 1650, og de mange tyske låneord og krydsrimene viser hen til en nyere tid. Han antager derfor, at visen i den foreliggende form stammer fra første halvdel af det 17. århundrede, og at den enten grunder sig på et lokalt sagn eller måske snarere er en omdigtning af en ældre vise.

Ernst von der Recke (Danmarks Fornviser IV (1929). 423) er enig i, at sprog og stil viser, at det er en yngre vise; han antager, at en virkelig tildragelse fra omkring 1500 sikkert ligger til grund for den.

Folkevisen omtales også af andre, bl.a. *J. B. Daugaard* (Om de danske Klostre i Middelalderen (1830). 276f.), *F. R. Friis* (Bidrag til Antvorskovs Historie (1876). 11f.) og *P. H. Bernholm* (Antvorskov gennem Tiderne (1942). 38ff.), der alle henlægger den i visen beskrevne begivenhed til 1387 eller 1397; og alle kalder de – ligesom Erik Pontoppidan – Oluf Pant for lensmand, skønt han ikke er således betegnet i folkevisen.

At folkevisen rummer en historisk kerne kan vist godtgøres.

I brev af 15. juni 1455 (Acta pontifica Danica III (1908) nr. 2046) befaler pave Calixtus III Roskildebispen (Oluf Daa) at give kommendator Jakob Mortensen i Ant-

vorskov dispensation for den del, han har haft i drabet af en »subcapitaneus«, hvis navn desværre ikke oplyses i pavebrevet, som bevæbnet og med væbnet følge om natten havde angrebet klosterets gods (*subcapitaneus armatus cum certis aliis viris etiam armatis nocturno tempore bona dicta domus invaserat*).

Der kan næppe være tvivl om, at det er den i pavebrevet nævnte begivenhed – der antagelig har fundet sted engang i løbet af året 1454 – der er folkevisens grundlag. Navnet Oluf Pant er ikke nævnt i pavebrevet; den dræbte voldsmand betegnes ikke dér – lige så lidt som i folkevisen – som lensmand, og der har, så vidt vides, aldrig været en lensmand på Korsør af dette navn. Ialtfald har Rigsarkivets samlinger intet herom. Visens Oluf Pant var subcapitaneus, altså en underhovedsmand (Kalk. IV. 657b).

Den i folkevisen nævnte prior kan ikke, som antaget af Peder Syv, Axel Olrik og Grüner-Nielsen, være Jep (Jakob) Mortensen Jernskæg (d. 1491). Han blev først i 1467 valgt til prior (hospitalsprior) i Antvorskov (Rep. 2. rk. II nr. 2260, 2291 m.fl.) og var, inden han blev hospitalsprior i Antvorskov og dermed ordensprovinzen Dacias overhoved, kommandator og prior i Odense St. Hans kloster, hvor han nævnes bl.a. 1459, 1460 og 1462 (Rep. 2. rk. I nr. 1015, 1111, 1511). Det er næppe sandsynligt, at han forinden, altså i 1454, skulle have været kommandator i Antvorskov.

Antvorskov kloster havde imidlertid, ialtfald fra 1311, to priorer: en hospitalsprior (klosterprior) og en kirkeprior, af hvilke den førstnævnte havde den højeste rang og sæde i rigsrådet. Det må antages, at der i visen er tale om kirkeprioren, der på dette tidspunkt hed Jakob Mortensen (d. 1470), altså det navn, der er nævnt i pavebrevet. Om ham ved vi meget lidt; fra en tegning af Søren Abildgaard kender vi hans og hospitalspriorens, Hans Bruns, fælles ligsten, der nu ikke længere er bevaret (Danmarks Kirker. Sorø Amt. II (1928). 627). At folkevisen kalder prioren *Oluf* Mortensen i stedet for *Jakob* Mortensen skyldes vel blot en forveksling med den mere kendte hospitalsprior. Om den gamle slægtbog, som Peder Syv har set, har gjort sig skyldig i samme forveksling, kan ikke ses af Peder Syvs noter til folkevisen.

Det ikke sjældne bondenavn Mads Burmand er vel opdigtet. Men Antvorskov kloster ejede gods i Mads Burmands hjemby Gerlev (Gerlev s., Slagelse h.), jf. kongebrev 23. marts 1569 (Kanc.Br.), hvorved det tillodes prior Bertel Sørensen i Antvorskov at bygge et birketing, der skulle være rette værneting for de bønder, som klosteret havde i de nærmest omliggende sogne, herunder Gerlev.

Endnu kun dette: At brødrene i Antvorskov kloster skulle være bevæbnede kan måske forekomme besynderligt, da johanniterne i de nordiske lande ikke på dette tidspunkt deltog i krigshandlinger. Vi véd imidlertid fra et andet johanniterkloster, det svenske i Eskilstuna, at brødrene dér var bevæbnede. Omtrent på denne tid, nemlig omkring 1460, hindrede de svenske johannitere med våbenmagt den af Antvorskovs prior udnævnte magister Oluf i at tiltræde sit embede som prior i Eskilstuna. Magister Oluf måtte søge tilflugt i en mølle uden for klosteret, hvor han blev belejret af de bevæbnede munke, der fangede og sårede ham og dræbte en af hans tjenere (Th. Hatt Olsen i *Recueil du Ve Congrès international des Sciences Généalogique et Héraldique à Stockholm 1960* (Stockholm 1961). 325).

Erik Reitzel-Nielsen